

**SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ A JEJÍ SOUČASNÝ STAV
V ČESKÉ REPUBLICE SE ZAMĚŘENÍM NA AKTUÁLNÍ TRENDY
A KVALITU PROSTŘEDNICTVÍM STANDARDŮ KVALITY
SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY**

**SOCIO-LEGAL PROTECTION OF CHILDREN AND ITS CURRENT
STATE IN THE CZECH REPUBLIC FOCUSING ON ACTUAL TRENDS
AND QUALITY THROUGH STANDARDS OF QUALITY OF SOCIO-
LEGAL PROTECTION**

Ivana HAVRÁNKOVÁ, Jana LEVICKÁ

Abstrakt

Text se zabývá krátkým sumarizujícím popisem problematiky sociálně-právní ochrany dětí v ČR, aktuálních trendů v souvislosti s připravovanou změnou legislativy a konceptu sociálně-právní ochrany dětí se zaměřením na systémové deficity. V článku jsou uvedeny konkrétní cíle a směřování sociálně-právní ochrany v současnosti. Dále se článek zaměřuje na otázky související s pojetím kvality v poskytování sociálně-právní ochrany, s hodnocením této kvality ze strany kontrolního orgánu – inspekce kvality sociálně-právní ochrany.

Klíčová slova: SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA. INSPEKCE SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY. STANDARDY KVALITY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY.

Abstract

The text deals with a short summary of the issue of social-legal protection of children in the Czech Republic, current trends in connection with the upcoming change in legislation and the concept of social-legal protection of children, focusing on systemic deficits. The article sets out the specific objectives and direction of social-legal protection at present. Furthermore, the article focuses on issues related to the concept of quality in the provision of social-legal protection, with evaluation of this quality by the audit body - quality inspection of social-legal protection.

Keywords: SOCIO-LEGAL PROTECTION. SOCIAL PROTECTION INSPECTIONS. STANDARDS OF QUALITY OF SOCIAL AND LEGAL PROTECTION.

ÚVOD

Několik let v ČR probíhá laická i odborná debata na různých úrovních k problematice ochrany dítěte a náhradní rodinné péče. Zaznamenali jsme, že po delší dobu byla právní úprava sociálně-právní ochrany dětí podrobována kritice a ukazovaly se systémové nedostatky. Po letech teoretických úvah, diskuzí a příprav došlo v této oblasti k řadě významných změn, které byly do právní úpravy promítnuty novým občanským zákoníkem a novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Cílem těchto změn je v ČR profesionalizovat náhradní rodinnou péči, zanést do praxe funkční a významnou alternativu k ústavní péči. Je vedena snaha zefektivnit nejen na vládní úrovni její fungování, snížit rizika neúspěchu v praxi a zvýšit zájem veřejnosti o reformní kroky. V popředí všech úvah stojí především nejlepší zájem a blaho dítěte, důraz je

kladen na právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí a na poskytování pomoci rodině ohroženého dítěte. Ústavní péče je v rámci subsidiarity považována za poslední možné řešení, které je přijatelné jen v případě, že veškerá jiná opatření včetně náhradní rodinné péče selžou.

Problematika sociálně právní ochrany dětí a koncept rodinné politiky v ČR přináší do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí (dále MPSV), které je rovněž garantem a ústředním orgánem státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Vykonává ve vztahu k ní zejména legislativní, metodickou a kontrolní činnost, včetně přezkumu pravomocných rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení. MPSV spolupracuje s institucemi na regionální a mezinárodní úrovni, provádí monitoring v oblasti práv dětí, podílí se na naplňování Úmluvy o právech dítěte a dalších mezinárodních úmluv, podílí se na poskytování poradenství ohroženým rodinám a dětem.

Sociálně-právní ochrana dětí představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, proto je upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., z toho také vyplývá okruh subjektů, které ochranu realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Deklarace práv dítěte, přijatá Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1959 a Úmluva o právech dítěte, deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu. Dítě ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm.

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní péče, což je též jedním z úkolů orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Například David (1999) uvádí, že nejzákladnějším důvodem pro vznik sociálně-právní ochrany byla ochrana dítěte a jeho blaho. Sociálně-právní ochrana má za úkol předcházet vzniku ohrožení dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje a má působit k obnově oslabených funkcí rodiny.

1 SOUČASNÝ SYSTÉM SOCIÁLNĚ-PRÁVÍ OCHRANY V ČESKÉ REPUBLICĚ

1.1 Děti, kterým je sociálně-právní ochrana poskytována

Zákon o sociálně-právní ochraně (zákon č. 359/1999 Sb.), definuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte pojem dítě tak, že dítětem je osoba nezletilá. Podle čl. 1 Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Podle občanského zákoníku se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením tohoto věku lze zletilosti nabýt jen uzavřením manželství, nejdříve od 16 let (zákon č. 89/2012 Sb.) Sociálně-právní ochrana

náleží, bez ohledu na státní občanství, všem dětem, které se nacházejí na území ČR. Rozdíl spočívá pouze v rozsahu, v jakém se sociálně právní ochrana poskytuje. Sociálně-právní ochrana náleží dítěti, které:

- má na území ČR trvalý pobyt,
- podle zákona o pobytu cizinců na území ČR, má povolen trvalý pobyt, nebo je hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů (zákon č. 326/1999 Sb.),
- podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR (tzn. o udělení azylu nebo doplňkové ochrany (zákon č. 325/1999 Sb.),
- je oprávněno na území ČR trvale pobývat, nebo
- pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR, nebo které již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území ČR. (zákon č. 221/2003 Sb., zákon č. 359/1999 Sb)

Tento rozsah ochrany odpovídá čl. 2 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého se smluvní státy zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená v Úmluvě každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu. Vedle dítěte s trvalým pobytem je to i dítě s přechodným pobytem, které bude na území ČR pobývat ode dne hlášení alespoň po dobu 90 dnů, ale i dítě, které podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany ve smyslu zákona o azylu (zákon č. 325/1999 Sb) a také dítě, které je oprávněno na území ČR trvale pobývat ve smyslu zákona o pobytu cizinců na území ČR (zákon č. 326/1999 Sb.) Tímto ustanovením se řeší situace dětí cizinců, svěřených do náhradní výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, za předpokladu, že alespoň jedna fyzická osoba, jíž je dítě svěřeno, je přihlášená k trvalému pobytu na území ČR, nebo je na tomto území umístěno v ústavní péči. Vedle těchto forem pobytu je možný pobyt i na základě uděleného oprávnění k pobytu na základě dočasné ochrany, nebo při uplatnění žádosti o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR.

Zákon o sociálně-právní ochraně ukládá povinnost poskytovat sociálně právní ochranu i dětem, které výše uvedené podmínky nesplňují, s tím rozdílem, že sociálně-právní ochrana se poskytne jen v nezbytném rozsahu, vymezeném v § 37 zákona o sociálně-právní ochraně. Poskytnutí sociálně právní ochrany v tomto ustanovení je uloženo obecnímu úřadu i obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (městskému úřadu, v Praze úřadu příslušné městské části) a spočívá v přijetí opatření k ochraně života a zdraví a zajištění uspokojování základních potřeb v nejnútnejším rozsahu včetně zdravotní péče. Pro poskytnutí sociálně-právní ochrany je důležitá situace, v jaké se dítě nachází, kdy důvod poskytnutí spočívá v řešení věcného problému.

Zákon o sociálně-právní ochraně vymezuje z věcného hlediska okruh dětí, na které se sociálně právní ochrana vztahuje. Například v § 6 uvedeného zákona, zejména proto, že existuje mnoho situací, do kterých se děti s rodiči dostávají a které nelze taxativním způsobem v zákoně vyjádřit. Pro poskytnutí sociálně-právní ochrany můžeme uvést následující situace:

- rodiče dětí zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
- děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,
- děti vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let,

spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,

- opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,
- děti na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. (zákon č. 359/1999 Sb.)

Zákon o sociálně-právní ochraně k poskytnutí ochrany nepředpokládá jednorázovou událost či krátkodobé působení, ale naopak předpokládá, že tyto skutečnosti trvají takovou dobu, že je třeba situaci vhodným způsobem řešit. Pokud by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být takové intenzity, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte.

1.2 Subjekty, které zajišťují poskytování sociálně-právní ochrany dětí

Ve smyslu hlavních principů jsou obecnými orgány určenými k ochraně dětí soudy a k poskytování sociálně právní ochrany pak specializované orgány. Ty určuje zákon o sociálně-právní ochraně v § 4 odst. 1 a současně dále vymezuje i jejich působnost. Mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí řadíme:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- obecní úřady,
- krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- MPSV,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně právní ochrany pověřeny. Především obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek, ukládá jim zákon nejvíce povinností v ochraně dětí a pomoci rodičům a dalším osobám, které jsou odpovědné za výchovu dětí.

Zvláštním subjektem je komise pro sociálně právní ochranu dětí (dále jen komise), která je zřizována starostou obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce. (zákon č. 128/2000 Sb., zákon č. 329/1999Sb.) Komise je určena pouze k výkonu přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Úkolem této komise je například koordinovat výkon sociálně právní ochrany na území správního obvodu obce s rozšířenou působností, navrhopvat a posuzovat sociálně preventivní programy na ochranu dětí, či posuzovat jednotlivé případy provádění sociálně právní ochrany dětí a vydávat k nim stanoviska.

Do působnosti krajských úřadů vedle kontrolní a metodické činnosti patří téměř celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodování o udělení pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí fyzickým a právnickým osobám a rozhodování o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ve vztahu k obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností plní krajské úřady funkci nadřízeného kontrolního orgánu a funkci odvolacího orgánu příslušného pro přezkum rozhodnutí vydaných obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností ve správním řízení.

MPSV řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic, vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům, zajišťuje na druhém stupni agendu zprostředkování náhradní rodinné péče a vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí (zákon č. 129/2000 Sb.).

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (dále jen Úřad) je správním úřadem s celostátní působností, jemuž přísluší řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Úřad byl zřízen zákonem o sociálně-právní ochraně a je kompetenčně podřízen MPSV.

Zákon o sociálně-právní ochraně dává možnost, aby i nestátní subjekty (nadace, občanská sdružení, církve a další právnické a fyzické osoby) na základě pověření vydaného krajským úřadem nebo Magistrátem hl.m. Prahy plnily určité úkoly v sociálně-právní ochraně dětí, přičemž tyto činnosti zákon přímo vymezuje. V případě, že právnická nebo fyzická osoba žádá pouze o pověření k provozování letního rekreačně výchovného tábora, uděluje toto pověření výše uvedená komise pro sociálně-právní ochranu dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Pověřené osoby nejsou orgány sociálně-právní ochrany.

1.3 Problémy v sociálně-právní ochraně

ČR se dlouhodobě potýká s nedostatky systému péče o ohrožené děti a rodiny, zároveň je též dlouhodobě kritizována, mimo jiné Výborem pro práva dítěte OSN, za vysoký počet dětí v ústavní péči (cca 8. tis. dětí ve všech typech pobytových zařízení) a za absenci věkové hranice, která by omezovala umístění dítěte do ústavu. (OSN, 2011) Dle studie (OSN, 2012) se jedná převážně o země střední a východní Evropy. Uvedená studie OSN definuje ústavní péči, zejména u ohrožených skupin dětí i jejich rodičů jako diskriminační, s poukazem u dětí velmi raného věku jako zcela nežádoucí. Negativní vliv ústavní péče na vývoj dětí, prokázáný již v 60. letech minulého století, byl doplněn řadou aktuálních studií (Matějček, 1997, MPSV, 2023), včetně přímých dopadů kolektivní péče o děti na neurobiologický vývoj mozku a na vznik poruch attachmentu. Analýzami nákladů na péči o děti (MPSV, 2018) bylo ověřeno, že náklady na zajištění podpory ohroženého dítěte v rámci rodiny jsou výrazně nižší oproti zajištění péče v pobytové či ústavní péči.

Nedostatky stávajícího systému péče o ohrožené děti a rodiny (mimo vysoký počet dětí v ústavní péči též například roztržitost systému péče o ohrožené děti mezi více resortů, nekoordinované financování a absence standardizace kvality péče) byly promítnuty do řady koncepčních a strategických materiálů, včetně vládních. Cílem je kromě snížení počtu dětí v pobytových formách, ústavech též zajištění dostatečné podpory dětí pro život ve vlastních nebo náhradních rodinách, provázání financování systému s individuálními potřebami dítěte, standardizace kvality péče, nastavení monitoringu dat apod. Aktuálně se jedná především o tyto strategické a koncepční materiály: *Národní strategii sociálního začleňování 2021-2030*, *Národní strategii rozvoje sociálních služeb 2016 – 2025*. Komplexní cíle týkající se ochrany

ohrožených dětí jsou obsaženy v *Národní strategii ochrany práv dětí na období 2021 – 2029 a I. akčním plánu na období 2021 - 2024*, který bude dále aktualizován pro další období.

V roce 2009 síť Eurochild uskutečnila mezi svými členskými organizacemi průzkum ve věci dětí v náhradní péči v Evropě. Vyžádala si informace o počtech dětí v náhradní péči, včetně ústavní a komunitní péče a péče rodinného typu, o profilech dětí v péči, řešeních pro děti v péči institucionální a dostupnosti údajů a dále o existence standardů a podpůrných služeb pro účast dětí. Průzkumu se zúčastnilo 30 evropských zemí, včetně čtyř národů v rámci Spojeného království a Moldavska. Cílem průzkumu nebyl vědecky přesný výzkum, jeho smyslem bylo spíše určit, které informace jsou snadno k dispozici, a vyzorovat určité společné trendy platné pro celou Evropu. Z provedeného průzkumu vyplývají určitá zobecnění: *chybí konzistentní srovnávací údaje, v EU žije odhadem asi 1mil dětí v náhradní rodinné péči, ústavní péče je v EU v široké míře využívána u dětí bez přiměřené rodičovské péče, v některých členských státech EU jsou umísťovány děti mladší 3 let do ústavní péče, z důvodu diskriminace jsou některé ohrožené skupiny ve statistikách péče nadměrně zastoupeny, rodiny čelící chudobě a sociálním vyloučení jsou více ohroženy rizikem, že jejich děti budou umístěny do péče, mnoho dětí, které zažily ústavní péči se v dospělosti potýká s psychosociálními problémy, praktické provádění standardů na ochranu práv dítěte v náhradní péči je stále nedostatečné a vykazuje malé zapojení dětí a jejich rodin* (Eurochild, 2010, s. 1-3).

Z uvedeného konstatování Eurochild platí některá shrnutí a zobecnění i pro ČR. Právě s ohledem na tato zjištění a další koncepce rodinné politiky přistoupilo MPSV k reformním krokům v ochraně práv dětí.

2 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA S PREDIKCÍ VÝVOJE A KONCEPTUV V ČR

V roce 2012 schválila vláda ČR *Národní strategii ochrany práv dětí „Právo na dětství“* (dále *Národní strategie*), která reagovala na doporučení Výboru pro práva dítěte, přijatá v roce 2011 po projednání třetí a čtvrté periodické zprávy ČR o naplňování Úmluvy o právech dítěte v období let 2003 až 2011. Mezi základní pilíře a cíle této strategie náleží:

- Vytvoření a zpřístupnění služeb a podpory rodinám a dětem (cíl č. 8)
- Podpora náhradní rodinné péče (cíl č. 9)
- Rozvinutí alternativ péče o ohrožené děti a deinstitucionalizace péče (cíl č. 10)
- Optimalizace procesů ochrany dětí a podpory prosperity dětí (cíl č. 11)
- Sjednocení systému péče o děti (cíl č. 12)
- Transparentní financování systému (cíl č. 14)
- Kvalita práce, vzdělávání a standardy (cíl č. 16).

Jednou z průřezových priorit *Národní strategie* je eliminace diskriminace a nerovného přístupu k dětem. Vychází se z předpokladu, že každé dítě má dostat příležitost k dosažení svého plného potenciálu. Pro praktickou realizaci tohoto cíle je však nutné funkční a kapacitní nastavení systému ochrany dětí odpovídající zjištěným potřebám dětí a rodin s dětmi. Cíle a klíčové aktivity *Národní strategie* jsou naplňovány, monitorovány a vyhodnocovány na základě plnění v akčních plánech (*Akční plán 2012 – 2015*, MPSV, 2023).

Z celostátních údajů (MPSV, 2020, 2021) se i nadále v současnosti ukazuje, že sociálně-právní ochrana nutně potřebuje konsolidační přístup ve sjednocení péče o děti, rozvoj náhradní rodinné péče, alternativní péče o ohrožené děti a deinstitucionalizaci péče a modernizaci služeb, včetně zpřístupnění služeb a podpory rodinám a dětem.

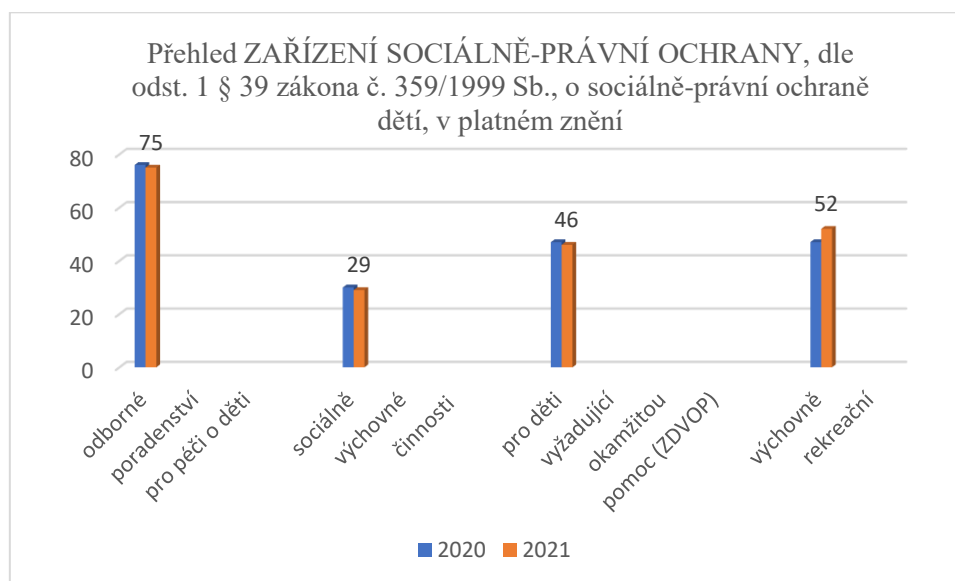
Tabulka 1: Počet týraných, zneužívaných, zanedbávaných dětí v ČR za rok 2020, 2021

Sociální prostředí dítěte	Rok	2020		2021	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky
V péči rodičů		3495	3617	3471	3 632
Náhradní rodinná péče		126	141	131	162
Ústavní péče nebo ZDVOP		82	93	93	130
Celkem		3 703	3 851	3 695	3 924

Zdroj: MPSV, 2020, MPSV, 2021, upraveno.

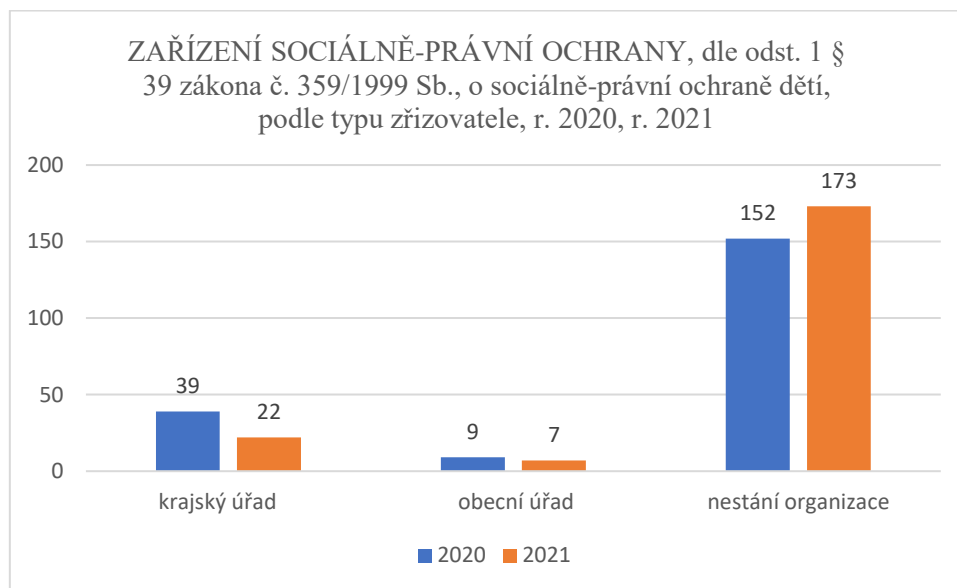
Z přehledu statistických údajů v tabulce č. 1 se ukazuje velmi vysoký a extrémně alarmující počet dětí, které ve věkové kategorii 1-18 let prošly týráním, zneužíváním a zanedbáváním. Data ve statistickém výkaznictví zahrnují oblasti tělesného týráním, psychického týráním, sexuálního zneužívání, dětské pronografie, dětské prostituce, zanedbávání dětí. Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu SPOD. Ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týráním/zneužívání.

Graf 1: Zařízení sociálně-právní ochrany v ČR rok 2020, 2021

Zdroj: MPSV, 2020. MPSV, 2021, vlastní zpracování.

Graf 2: Zařízení sociálně-právní ochrany v ČR rok 2020, 2021, podle typu zřizovatele

Zdroj: MPSV, 2020. MPSV, 2021, vlastní zpracování.

V grafu č. 1 je uveden celkový přehled typů zařízení pro děti, které v rámci výkonu sociálně právní ochrany dětí přináležejí do resortu MPSV. Ve sledovaném období jsou počty těchto zařízení na území ČR nepatrně odlišné, avšak v kategorii zařízení výchovně rekreační zaznamenáváme nárůst těchto zařízení v roce 2021. V přehledu grafu č. 2 je znázorněn přehled zařízení dle typu zřizovatele. Z uvedeného se ukazuje trend snižování počtu zařízení sociálně-právní ochrany dětí podle typu zřizovatele v resortu státní správy. Naopak posunem je zvýšený počet zřizovatelů mimo státní správu, směrem do oblasti nestátních organizací. Tato zařízení mohou zřizovat fyzické osoby, právnické osoby nebo obce a kraje v samostatné působnosti na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany. Zákon sociálně-právní ochrany upravuje celkem 4 druhy zařízení sociálně-právní ochrany - zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a výchovně rekreační tábory pro děti.

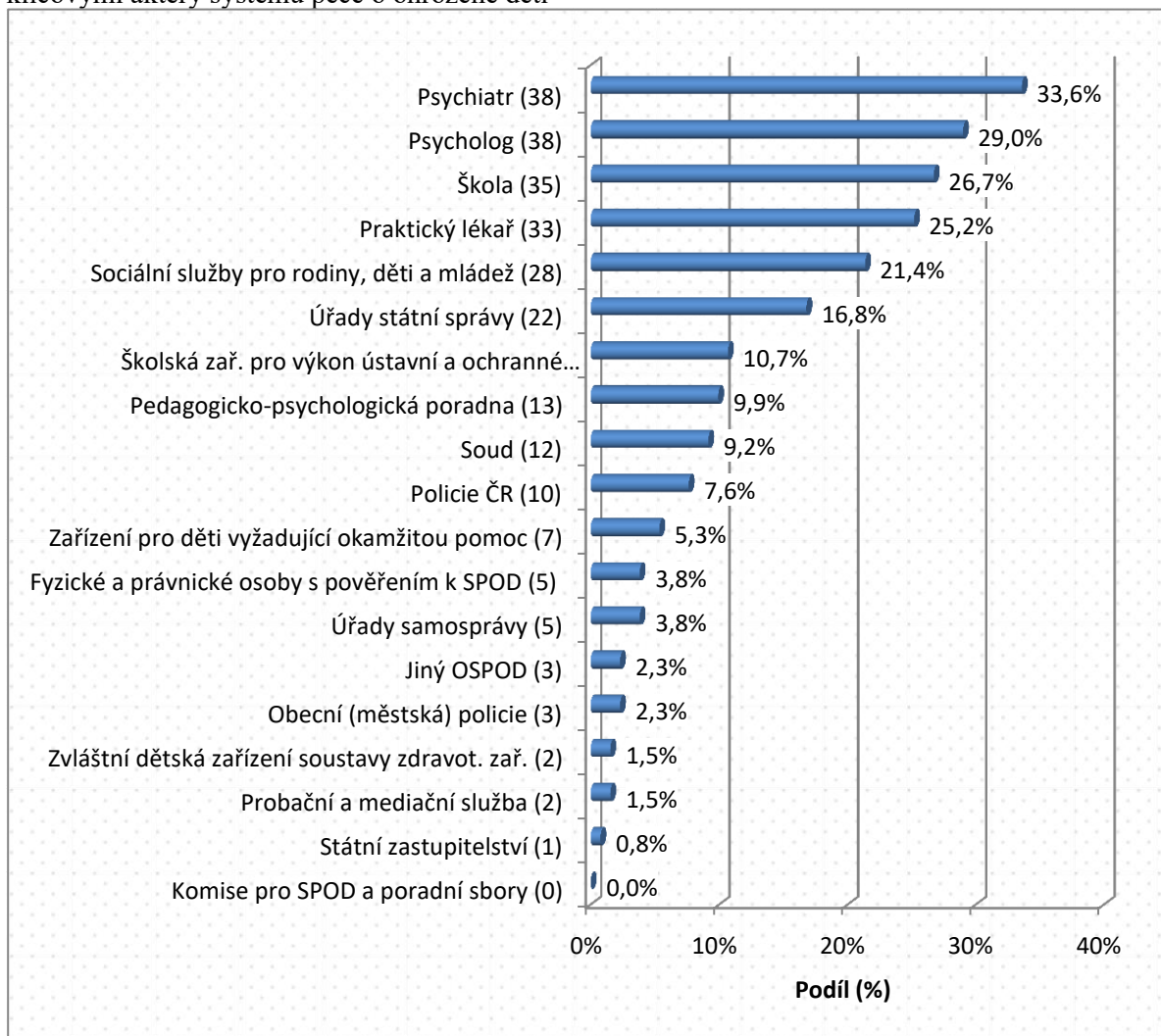
Zákon o sociálně-právní ochraně definuje a specifikuje typy zařízení sociálně-právní ochrany, ale již neuvádí, jak tato zařízení mohou vzniknout, je proto na zřizovateli, zda zřídí právnickou osobu nebo jen organizační jednotku při již existujících zařízeních, či se bude jednat o zcela soukromý subjekt. Tímto zákonem jsou stanoveny základní údaje v listině o vzniku zařízení sociálně-právní ochrany. Všechna zařízení sociálně-právní ochrany musí mít prostřednictvím krajského úřadu uděleno pověření k výkonu sociálně-právní ochrany, a to ve správním řízení formou rozhodnutí, s výjimkou výchovně-rekreačních táborů pro děti, kde pověření uděluje komise pro sociálně-právní ochranu dětí (Novotná, Burdová, Jurková Riedlová, 2014). Podmínkou pro vydání pověření k výkonu sociálně-právní činnosti je uplatnění písemné žádosti, prokázání odborné způsobilosti u všech osob, které budou přímo poskytovat sociálně-právní ochranu, bezúhonnost, mít zajištěny hygienické podmínky pro výkon sociálně-právní činnosti, zajištěno vlastnické či užívací právo k objektu či prostorám, kde bude poskytován výkon sociálně-právní ochrany, zajištěné materiální a technické podmínky a předložit výroční zprávu o činnosti a hospodaření pověřené osoby. Ustanovení § 48 zákona o sociálně-právní ochraně stanoví rozsah poskytování sociálně-právní ochrany a

prováděcí vyhláška stanoví povinnosti pro pověřené osoby řídit se Standardy kvality sociálně-právní ochrany. MPSV vede seznamy pověřených osob rozdělených dle jednotlivých regionů.

Pro ilustraci ještě doplníme, že celkový stav a celkový počet dětí v ČR, který je svěřen do náhradní péče (pěstounská péče, osobní péče poručníka, péče jiné fyzické osoby), dle statistických údajů představuje k 31. 12. 2020 – 20 480 dětí a k 31. 12. 2021 se jedná o 20 659 dětí (MPSV, 2020, 2021).

Z analýzy (SocioFactors, s.r.o., nedatováno) v oblasti spolupráce s orgány sociálně právní ochrany a dalšími subjekty vyplynulo, že nejčastějším partnerem v síti služeb pro ohrožené rodiny a děti je pro všechny subjekty systému příslušný orgán sociálně-právní ochrany. Plní tedy do jisté míry koordinační roli v rámci systému ochrany dítěte. S většinou služeb však orgány sociálně-právní ochrany pracují na neformální bázi, nejsou tedy stanoveny pevné postupy této spolupráce, která je závislá spíše na osobních kontaktech jednotlivých odborných pracovníků. Z analýzy se ukazuje, že ze strany orgánů sociálně-právní ochrany jsou za hlavní bariéry při spolupráci s jinými subjekty považovány situace: nedostatek odborníků pro danou oblast, zdlouhavé vyřízení záležitostí, skutečnost, že nelze získat veškeré potřebné informace o klientech, neochota subjektu spolupracovat a nedostatečné pokrytí nabízenou službou, v případě spolupráce se školou a praktickým lékařem také neplnění oznamovací povinnosti (MPSV, 2023).

Obrázek 1: Identifikace bariér ve spolupráci mezi orgány sociálně-právní ochrany a dalšími klíčovými aktéry systému péče o ohrožené děti

Zdroj: SocioFactors, s.r.o., nedatováno, str. 21, převzato

Ze statistických údajů ČR vyplývá, že za rok 2019 žilo na celém území celkem 1 999 465 dětí (osob mladších 18 let), což představuje 18,70 % populace. (ČSÚ, 2019) Ve stejném roce evidovaly orgány sociálně-právní ochrany dětí celkem 167 053 případů ohrožených dětí. Pomoc ohroženému dítěti je nejen základní povinností každé vyspělé a civilizované společnosti, ale je garantována oznamovací povinností každého občana ČR, pokud se jedná o ohrožené dítě. Naplnění práv dětí definovaných Úmluvou o právech dítěte se vztahuje ke všem dětem bez ohledu na to, v jaké situaci se nacházejí (MPSV, 2023).

Pro posuzování hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče je podle Matouška, Pazlarové (2010) důležité vycházet z jednotlivých hodnocení aspektů fungování rodiny. Mezi tyto atributy autoři například řadí – důvody, proč byla rodina kontaktována pracovníky či organizacemi, které se zbývají rodinnými problémy, dále kulturní a hodnotová orientace rodiny, složení domácnosti či rodiny, socioekonomický status a příjmy, transgenerační vztahy, manželská a partnerská dyáda, rodičovský systém, sourozenecký systém, provoz domácnosti, zacházení s domácím teritoriem, společné činnosti, komunikace,

elektronickými médii, významné vztahy dospělých a dětí mimo rodinu, subjekty v minulosti a současnosti angažovaní na řešení problémů rodiny, vztah rodiny k ohroženému dítěti, reflexe problémů v rodině a postoj ke změně. S návrhem Matouška, Pazlerové (2010) při plánování péče dítěte můžeme přinejmenším souhlasit, avšak rozsah jevů a situací, které mohou vést k tzv. „ohroženému dítěti“ je v dnešní postmoderní době tak rozsáhlý a globální, že zahrnuje hodnocení nejen v těchto situacích, ale i v širším kontextu se zapojením dalších subjektů, kteří se mohou na ochraně dítěte podílet. Máme na mysli propojení širších veřejných služeb, sociálních, zdravotních služeb atd. V ČR zaznamenáváme v tomto kontextu určité snahy ze strany vlády a MPSV, avšak ne dosti rychlé a účinné tak, jak bychom od procesu transformace a deinstitucionalizace péče o děti mohli očekávat. Řada autorů na tuto skutečnost upozorňuje, například Šiška, Káňová, Beadle-Brown (2013, 2021) ve srovnávací mezinárodní studii veřejných služeb. Levická (2007) poukazuje na významný vliv při poskytování služeb v kontextu individuální práce a sociální práce s cílovou skupinou.

ČR se přistoupením k Úmluvě o právech dítěte zavázala k respektování a zabezpečení práv dětí stanovených Úmluvou. Zajištění ochrany práv dětí je povinností celé společnosti, garantem této ochrany je stát. Problematice ochrany práv dětí, podpory rodiny, náhradní rodinné péče a péče o ohrožené děti je v současné době rozčleněna mezi několik rezortů. Z řady analýz a výzkumů (MPSV, 2023) a především z poznatků z praxe se ukazuje potřeba reformy systému ochrany práv dětí. Významným impulsem pro reformu jsou rovněž aktuální doporučení Výboru OSN pro práva dítěte, přijatá v roce 2011 po projednání třetí a čtvrté periodické zprávy ČR dokumentující aktivity k naplňování Úmluvy od roku 2003. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k vytvoření strategie na vládní úrovni. Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ si klade za cíl vytvořit systém, který zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, systém podporující zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminující diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporující všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají. Při zajišťování práva na dětství vyžadují určité skupiny dětí a rodin speciální přístupy a pozornost.

K dosažení tohoto cíle je nutná zásadní shoda na základních principech práce s dětmi a rodinami. ČR může při nalézání této shody čerpat z řady pramenů, v první řadě z Úmluvy, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, Evropské sociální charty a dalších evropských úmluv, Akčního plánu z roku 2002 nazvaného „Svět vhodný pro děti“ a revidované deklarace „Svět vhodný pro děti + 5“ z roku 2007, Strategie práv dítěte na roky 2012-2015, Strategie ochrany práv dětí 2021-2029, Směrnice OSN o náhradní péči o děti a také z judikatury, ať již jde o rozsudky Evropského soudu pro lidská práva či nálezů Ústavního soudu ČR. V oblastech, které jsou již komplexně řešeny jinými vládními strategickými dokumenty se Národní strategie na tyto materiály odkazuje, případně vládou stanovená opatření rozpracovává. MPSV (2023) uvádí, že strategií ochrany práv dětí je zajistit všem dětem bezpečný život v rodinném prostředí. Tímto dokumentem ČR vyjadřuje své dlouhodobé závazky k naplnění práv dětí a rodin, a ukazuje, jaké kroky je třeba v následujících letech udělat, aby co největší počet dětí mohl vyrůstat ve vlastních nebo náhradních rodinách. Národní strategie reaguje na hlavní nedostatky současného systému ochrany práv dětí, zejména stále vysoký počet dětí v ústavní péči, umisťování dětí nejmladšího věku do kolektivní péče, nedostatek služeb pro rodiny a děti, omezený podíl prostředků určených na prevenci ohrožení dětí a také nedostatek měřitelných dat. Hlavním cílem Národní strategie je zajištění kvalitního života dětí tak, aby mohly vyrůstat v bezpečném rodinném prostředí a mít rovné příležitosti, které by mohly využít pro plný rozvoj svého

potenciálu. Například sjednocení přístupů k zajišťování a prosazování nejlepšího zájmu dítěte, vybudování efektivní sítě služeb pro děti a rodiny, které umožní bezpečnou péči o dítě v rodinném prostředí, aktivní vyrovnávání příležitostí ohrožených dětí a také zvyšování odbornosti v práci s dětmi a rodinami. Nedílnou součástí je rovněž optimální nastavení sběru dat a evaluace přijímaných opatření prostřednictvím systému řízení kvality (MPSV, 2023).

Definovaný hlavní cíl vlády ČR v konceptu Národní strategie ochrany práv dětí 2021-2029 naplňuje také deklarovaný strategický rámec Eurochild na období 2022-2025, kde jsou definovány cíle následovně: učinit z práv dítěte veřejnou politickou prioritu v Evropě, posílit komunitu aktivistů bojujících za práva dětí v celé Evropě, zvýšit hlas dětí a mladých lidí, zejména těch, kteří jsou znevýhodněni, konsolidace sítě pro lepší udržitelnost a dopad (Eurochild, 2022).

3 ŘÍZENÍ KVALITY PŘI POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY, INSPEKCE KVALITY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

V oblasti služeb pro ohrožené děti a rodiny existují v současné době dva typy kontrolních mechanismů. První z nich je reprezentován prováděním státní kontroly zaměřené na plnění zákonných podmínek souvisejících s registračním procesem a na efektivnost, účelnost a hospodárnost při nakládání s veřejnými prostředky. Přestože i tímto prostřednictvím lze částečně kontrolovat také kvalitu poskytovaných služeb, skutečně systematické řešení představuje druhý typ hodnocení kvality, a to prostřednictvím standardů kvality. Dlouhodobější zkušenosti jsou v ČR pouze v systému sociálních služeb, kde jsou poskytovatelé služeb již od roku 2007 ze zákona povinni standardy kvality naplňovat. Kontrolu zajišťuje inspekce sociálních služeb, podle zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.). Ta byla do konce roku 2014 zajišťována Úřadem práce ČR, od roku 2015 došlo k jejímu převedení na MPSV (na základě zákona č. 254/2014 Sb.). Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí zavedla po vzoru sociálních služeb obdobný systém řízení kvality poskytovaných služeb prostřednictvím standardů kvality sociálně-právní ochrany. Osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany jsou (stejně jako orgány sociálně-právní ochrany) povinny dodržovat tyto standardy nejpozději k 1. lednu 2015. Podrobná kritéria standardů rovněž upravuje prováděcí vyhláška. (Vyhláška č. 473/2012 Sb.) Kritéria standardů kvality sociálně-právní ochrany jsou však určena jen pro některé druhy činností, resp. pro pověřené osoby vykonávající činnosti na základě dohod o výkonu pěstounské péče, příp. zajišťující přípravy zájemců o náhradní rodinnou péči (příloha č. 2 Vyhlášky) a pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (příloha č. 3 Vyhlášky). Inspekci kvality sociálně-právní ochrany dětí do roku 2021 zajišťoval Úřad práce ČR. Od roku 2021 došlo k systémově změně a inspekce sociálně-právní ochrany byly převedeny pod MPSV. Na počátku roku 2023 byla na MPSV dokončena systematizace, resp. došlo ke sloučení inspekce sociálně-právní ochrany a inspekce sociálních služeb pod jednotný odbor - Odbor inspekcí, výkonu akreditací, financování v oblasti sociálních služeb, sociálně-právní ochrany dětí a sociální práce.

Institut inspekce sociálně-právní ochrany funguje jako kontrolní mechanismus, který má mimo jiné za cíl zhodnotit a zajistit úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami, přičemž je kladen důraz na ochranu oprávněných zájmů dítěte, na monitoring úrovně kvality pověřených osob a péče o děti umístěné v náhradní rodinné péči a v pobytových zařízeních sociálně-právní ochrany. Úroveň kvality péče o děti je měřena standardy kvality, které jsou kritérii určujícími úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany.

Zavedení standardizace do činností organizací a subjektů, které získaly pověření k výkonu některých činností (§ 48, odst. 2, písm. c), d), e), f) zákona 359/1999 Sb.) znamená, že tyto činnosti musí být vykonávány ze strany pověřených osob v takové minimální úrovni, abychom o nich mohli říci, že jsou kvalitní.

Standardy kvality mohou být nastaveny rozšířením a preciznější úpravou práv a povinností pěstounů nebo samostatnou úpravou. Možnost kontroly naplňování těchto standardů zohledňuje skutečnost, že pěstoun je v jiném postavení než poskytovatel služby. Právní úprava standardů se může zabývat nejen kvalitou péče, ale i dalšími parametry pěstounské péče (např. stanovení maximálního počtu dětí, o které může jeden pěstoun současně pečovat atd.). Nejde přitom o standardy kvality v pojetí zpracovaného souboru vnitřních předpisů a směrnic, které je v současné době uplatňováno v ČR. Jde o soubor zásad a postupů, jejichž prostřednictvím je hodnoceno, zda náhradní péče probíhá v zájmu dítěte.

Nestanovená měřitelná úroveň pojmu kvalita v sociálně-právní ochraně je dnes diskutovaným tématem v mnoha rovinách. Zde si můžeme položit otázku co je pojem a definice kvality v činnostech, které stát přesouvá na organizace nejrůznějšího typu, které získaly pověření k takové činnosti. Pověřené osoby nejsou izolovanou entitou, státní správa na ně deleguje některé činnosti, které současně mohou vykonávat i orgány sociálně-právní ochrany. Stát proto definuje minimální požadavky na kvalitní výkon sociálně-právní ochrany a to mimo jiné v oblasti náhradní rodinné péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pokud je nutné stanovit a definovat pojem kvalita v rámci sociálně-právní ochrany dětí jako hlavního principu, potom je třeba konkretizovat samotná kritéria standardů kvality stanovených legislativou a to nejenom pro pověřené osoby, ale i pro orgány sociálně-právní ochrany.

V současnosti v oblasti inspekcí však neexistují definované obsahy každého kritéria ve vztahu k objektivní měřitelnosti, ve smyslu vyhlášky (Vyhláška č. 473/2012 Sb.) což je skoro nepřekonatelnou překážkou nejenom pro kontrolované osoby, ale rovněž pro inspektory (státní úředníky). Při posuzování kvality začínají následně rozhodovat proměnné veličiny jako je různá přísnost inspektorů, liberálnější, či rigidnější přístup kontrolovaných osob při zpracování písemných postupů a definice kvality se tím významně naruší, resp. přestane být jasně vymezenou veličinou. Konkrétní chápání kvality se stává subjektivním pohledem kontrolujících a kontrolovaných. Subjektivní chápání kritéria z obou dvou stran inspekčního procesu je ztrátou objektivity, které se poté odrazí v různém bodovém ohodnocení každého kritéria v inspekčních protokolech. Obecně platí, že by každé kritérium mělo být pro kontrolované osoby srozumitelné a určitým způsobem i měřitelné. Pro kontrolující i pro kontrolované to znamená, že jednotlivé úkony inspekčního týmu budou transparentní a rekonstruovatelné a to ve smyslu principu měřitelné kritérium – jasný obsah pro jeho naplnění. Jak uvádí Havránková, Truhlářová (2017) bodové hodnocení kvality sociálně-právní ochrany není zcela neobjektivní. S tím souvisí i otázka samotného posuzování kritérií z pohledu bodového ohodnocení, které je v současné chvíli nastaveno příliš přísně, bodová škála 0-3. Toto úzké vymezení bodového hodnocení můžeme chápat i proti samotné kvalitě poskytování sociálně-právní ochrany, protože je závislé na míře shovívavosti inspektorů a jejich subjektivnímu posuzování v rozhodovacím procesu hodnocení kvality výkonu sociálně-právní ochrany. V ČR nejsou zveřejněné výstupy se závěry z kontrol-inspekcí kvality sociálně-právní ochrany. Všechny inspekce v britské sociální péči SCCIF (2017) se řídí 4 bodovou stupnicí (vynikající, dobré, vyžaduje zlepšení, aby byly dobré, a nedostatečné), aby bylo možné posoudit celkové zkušenosti a pokrok dětí s přihlédnutím jak kvalitně se dětem pomáhá a jak jsou chráněny a efektivita vedoucích pracovníků a manažerů. Je zásadní hledat řešení systémových pochybení v rámci inspekce, kdy budoucnost inspekce sociálně-právní ochrany v ČR by měla

navazovat na dobrou praxi kontrolních orgánů ze zahraničí, například britského Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (OFSTED) se zaměřením a podpory principů dle společného kontrolního rámce sociální péče, a to: zaměřit se na věci, které jsou pro život dětí nejdůležitější, být konzistentní v našich očekáváních od poskytovatelů, stanovit priority naší práce tam, kde je nejvíce zapotřebí zlepšení (SCCIF, 2017).

DISKUSE A ZÁVĚR

Reformní kroky v sociálně-právní ochraně se neobejdou bez legislativních změn, změn finančních toků a další podpory. Vítaným pomocníkem jsou zkušenosti ze zahraničí a financování individuálních projektů v rámci evropských výzev. Do budoucna je prioritou v oblasti péče o ohrožené děti systematická práce s dítětem, jeho rodinou. Zásadním hlediskem je vytvářet podmínky a hledat cesty po vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledat individuálně pro každé dítě nejlepší řešení ve spolupráci s odbornými službami, veřejně dostupnými službami, včetně řešení problematiky sociálního bydlení. Propojení sítě služeb pro práci s rodinami a v rodinách je nutné současně podporovat stávající terénní a ambulantní služby.

Z výzkumů (MPSV, 2023, 2018, SocioFactors, s.r.o. nedatováno) zaměřených na problematiku ochrany dětí a péče o ohrožené děti byly identifikovány mimo jiné systémové deficity: roztržitost a složitost systému, nevyjasněné kompetence a odpovědnosti mezi jednotlivými gestory; jednotlivé složky systému patří do gesce různých ministerstev (zejména Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zdravotnictví) a pod různé úrovně veřejné správy; rozdělený systém nezohledňuje potřeby dětí, které jsou svou povahou komplexní a týkají se různých oblastí života dítěte, dále bylo zjištěno, že celým systémem služeb pro ohrožené děti není nastaven komplexní systém řízení kvality; sociální služby, služby zajišťované v režimu sociálně-právní ochrany dětí a služby v rámci školského či zdravotnického systému mají stanovené vlastní způsoby řízení kvality, které fungují izolovaně. Součástí systému jsou však i služby pro děti, u nichž nejsou stanoveny závazné standardy kvality upravené právními předpisy a metodiky, které by sjednocovaly napříč systémem pracovní postupy a garantovaly kvalitní a efektivní ochranu všech dětí. V rozhodovacích procesech není dostatečně zohledňován názor dítěte (mnohdy není dítě ani slyšeno), chybí nebo nejsou dostatečně využívány mechanismy pro zapojování dětí a mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních. Existuje velká prostupnost systému. Aniž by byly využity pro dítě výhodnější postupy a metody práce, dítě se často ocitá v nejnákladnější a nejméně vhodné formě péče, kterou je péče ústavní. Finanční toky v systému jsou nerovnoměrně rozloženy.

V současné praxi se sociální pracovníci a pracovníci sociálně právní ochrany dětí setkávají mimo jiné s novými trendy v prevenci sociálně patologických jevů, s novým pojetím výkonu sociálně právní ochrany dětí, které prezentuje MPSV v metodických materiálech či odborných článcích (MPSV, 2023). Například Matoušová (2017) k tomuto stavu uvádí výběr tezí, s kterými se sociálně-právní ochrana potýká, například je třeba rozlišovat mezi rizikem a nepřiměřeným rizikem, nepřiměřenost rizika je třeba vyhodnocovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, a to v závislosti na závažnosti tohoto rizika a současně jeho pravděpodobnosti. Intervence státu do rodiny by měla nastoupit v případech nejzávažnějšího ohrožení dítěte. Nemá úkolem státu ušetřit děti všech důsledků defektního rodičovství. Činnost OSPOD nesouvisí s řešením nepříznivých situací, jimž je vystavena rodina jako celek, aniž by

tato situace narušovala výkon rodičovské odpovědnosti do té míry, že by bylo dítě vystaveno nepřiměřenému ohrožení svého vývoje (sociální vyloučení, problémy s bydlením, dluhové poradenství, trestná činnost rodiče páchaná nikoliv na dítěti, narušení vztahu mezi rodiči dítěte). Veškerá sociální práce by měla směřovat k ochraně lidské důstojnosti a nebýt naopak nástrojem jejího potlačování.

Významným úskalím je situace financování sociálně-právní ochrany dětí. Z analýzy (SocioFactors, s.r.o., nedatováno) vyplynulo, že celkovou efektivitu systému negativně ovlivňuje rovněž nepřehlednost (řízení) finančních toků. Významná část finančních prostředků je poskytována přímo ze státního rozpočtu, ovšem různými rezorty a na základě rozdílných pravidel financování. Do systému vstupují rovněž další veřejné zdroje (krajské a obecní rozpočty). K dispozici je celá řada údajů, které jsou získávány s různou mírou podrobnosti, prostřednictvím odlišných metodologií atd. Některá data (zejména ekonomického charakteru) jsou dostupná pouze v případě realizace podrobného rozboru údajů zveřejňovaných jednotlivým zřizovateli služeb.

Kvalita služeb v poskytování sociálně-právní ochrany dětí nemá jednoznačně vymezená kritéria z pohledu váhy hodnocení dílčích kritérií standardů kvality. Kvalita je posuzována na základě subjektivního hodnocení státního inspektora s rozlišením 3 bodové škály hodnocení. Rizikem je nekonzistentnost hodnocení kvality sociálně-právní ochrany dětí také z důvodu toho, že inspektoři kvality provádí kontrolu výkonu sociálně-právní ochrany dle standardů kvality v různých regionech ČR odlišně. Od roku 2023 také s rozdělením na dvě samostatná oddělení a to pro Čechy a Moravu. Samotné hodnocení kvality sociálně právní ochrany je též dotčeno určitým dilematem ze strany inspektora, kdy je na něho vyvíjen tlak na způsob jeho práce při hodnocení kvality, a to jednak v rovině metodické a současně v rovině čistě kontrolní (dle zákona o kontrole). Už tímto postupem není možné nezávisle kontrolu kvality provést, protože parametry zákona o kontrole nepracují s metodickou činností kontrolního orgánu při zjišťování stavu věci u kontrolované osoby (pověřené osoby k výkonu sociálně-právní činnosti).

Pokud budeme vytýkat nedostatky v systému péče o ohrožené děti v ČR, pak se bezesporu může jednat o nepružný systém zprostředkování náhradní rodinné péče, rozdílné podmínky příprav a doprovázení pěstounů v regionech, překrývající se instituty náhradní rodinné péče, zdvojení činnosti osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí a sociálních služeb, úprava hromadného poručení a opatrovnictví jako výkonu sociálně-právní ochrany dětí, netransparentní a nepřehledná úprava oznamovací povinnosti o ohrožení dítěte, nepřehledná úprava umístování nejmladších dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, přetrvávající úprava činnosti dětských domovů pro děti do 3 let.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek je výstupem z projektu KEGA 003UCM-4/2023 Intervencie v sociálnoprávnej ochrane.

POUŽITÉ ZDROJE

AKČNÍ plán 2012 – 2015. [online]. 2012. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-01-18]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/APN_NSOPD_2012-2015.pdf/500f2886-bdcf-710a-035a-d867d4a27741.

ANALÝZA financování systému péče o ohrožené děti v České republice. 2018. [online]. Praha: MPSV ČR [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/ANALYZA-FINANCOVANI-FINAL-2.pdf>.

DAVID, Roman. 1999. *Práva dítěte*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. 175 s. ISBN 80-7182-076-8.

EUROCHILD. 2010. *Děti v náhradní péči – Národní průzkumy* [online]. [cit. 2023-01-30], 2. vyd. 5 s. Dostupné na: NÁRODNÍ PRŮZKUMY TÝKAJÍCÍ SE DĚTÍ V NÁHRADNÍ PÉČI SHRUTÍ - PDF Free Download (adoc.pub).

EUROCHILD. 2022. *Eurochild's Strategic Framework 2022-2025* [online]. [cit. 2023-02-18], p. 10. Dostupné na: PowerPoint Presentation (eurochild.org)

GUIDANCE Social care common inspection framework (SCCIF): secure children's homes. 2017. [online]. London: GOV.UK. cit. 2023-02-26]. Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/publications/social-care-common-inspection-framework-sccif-childrens-homes/social-care-common-inspection-framework-sccif-childrens-homes>.

HAVRÁNKOVÁ, Ivana. TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. 2017. Systém hodnocení kvality péče o děti z pohledu inspekce sociálně-právní ochrany v ČR a problémové body tohoto systému. In: *Sborník vědeckých textů z mezinárodní vědecké konference XIV. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 22. – 23. září 2017*, Hradec Králové: Gaudeamus 2018. str. 269-272, 377 s. ISBN 978-80-7435-708-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. WESTPHALOVÁ, Lenka. a kol. 2014. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*, Praha: C. H. Beck, 2014. 1256 s. ISBN 978-80-7400-795-8.

LEVICKÁ, Jana a kol. 2007. *Sociální práce I*. Trnava: Oliva, 2007. 168 s. ISBN 978-80-969454-2-9.

MANUÁL implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. 2014. [online]. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-02-22]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/manual_PO.pdf/d24b9186-1931-9a05-932e-b1efdec76fc1.

MATĚJČEK, Zdeněk. BUBLEOVÁ, Věduna. KOVAŘÍK, Jiří. 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. 69 s. ISBN 80-85121-89-1.

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLEROVÁ, Hana. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠKOVÁ, Ivana. 2017. *Nové trendy v prevenci sociálně patologických jevů*. Krajský úřad Vysočina, odbor sociálních věcí, Jihlava, 19. 10. 2017.

NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029 [online]. Praha: MPSV ČR. nedatováno. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: [4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5](https://www.mpsv.cz/documents/20212/225508/narodni-strategie-ochrany-prav-deti-2021-2029.pdf/4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5) (mpsv.cz).

NÁVRH optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti [online]. Nedatováno. Ostrava: SocioFactor, s.r.o. [cit. 18. 2. 2023]. Dostupné na: [https://www.pravonadetstvi.cz/files/files/optimalizace_rizeni\(1\).pdf](https://www.pravonadetstvi.cz/files/files/optimalizace_rizeni(1).pdf).

NOVOTNÁ, Věra. RIEDLOVÁ JURKOVÁ, Jana. BURDOVÁ, Eva. 2014. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Praha: Annag, 2014. 808 s. ISBN 978-80-7554-022-5.

OFFICE for Standards in Education, Children's Services and Skills: Annual Report and Accounts 2022-23. 2023. [online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné na:

<https://www.gov.uk/government/publications/ofsted-corporate-annual-report-and-accounts-2022-to-2023/office-for-standards-in-education-childrens-services-and-skills-annual-report-and-accounts-2022-23>.

PRÁVA ohrožených dětí mladších tří let. Ukončení jejich umístování do ústavní péče [online]. 2012. [cit. 2023-02-12], Úřad Vysoké komisařky OSN. Dostupné na:

<https://www.pravonadetství.cz>.

STATISTICKÁ ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2021 [online]. 2022. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-02-25] Dostupné na: [5fe30df9-423b-9fa2-a5da-24e41ac3eb9a](https://www.mpsv.cz) (mpsv.cz).

STATISTICKÁ ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2020 [online]. 2021. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: [088fc9e5-c22f-0440-c461-5510cfc8835e](https://www.mpsv.cz) (mpsv.cz).

SYSTÉMOVÁ podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny. Výstupy projektu CZ.1.04/3.1.00/04.00008 [online]. 2012. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Systemova_podpora.pdf/5ac47f3c-54ef-5100-0a0d-bbf60221fb94.

ŠIŠKA, Jan. KÁŇOVÁ, Šárka. 2013. Kvantitativní analýza deinstitucionalizace sociálních služeb v České republice, In: *Sociální práce*, 2/2013, č. 13, str. 117–129. ISSN 1213-620430.

ŠIŠKA, Jan. BEADLE-BROWN, Julie. 2021. *Introduction to the Book and to The Development of Community living. The Development, Conceptualisation and Implementation of Quality in Disability Support Services*. 346 s. ISBN 978-80-246-4953-5.

VĚKOVÉ složení obyvatelstva 2019 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2023-01-28]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2019>.

VYHLÁŠKA č. 473/2012 Sb., Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

VÝZKUMY, materiály, brožury, studie ke stažení [online]. 2023. [cit. 2023-01-24]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/vyzkumy-materialy-brozury-studie-ke-stazeni>.

ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

ZÁKON č. 89/2012 Sb., občasný zákoník.

ZÁKON č. 325/1999 Sb., o azylu.

ZÁKON č. 326/1999 Sb., zákon o pobytu cizinců na území České republiky.

ZÁKON č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.

ZÁKON č. 128/2000 Sb., o obcích.

ZÁKON č. 129/2000 Sb. o krajích.

ZÁKON č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

ZÁKON č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

ZÁVĚREČNÁ doporučení Výboru pro práva dítěte CRC/C/CZE/CO/3-4. 2011. [online]. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-02-12]. Dostupné na:

https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/CRC-CO-5_6-CZ-preklad-konecna-verze.pdf.

Revue sociálnych služieb, ročník 4, číslo 1, rok 2024

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.240103>

Kontakt

PhDr. Ivana Havránková (ivana.havrankova@centrumkosatec.cz)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2116-9689>

Centrum Kosatec, z. s., Pardubice

Sladkovského 2824, 530 02 Pardubice

Externá doktorandka ÚSPSP FSV UCM v Trnave

prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD. (jana.levicka@ucm.sk)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4225-5162>

Ústav sociálnej práce a sociálnej politiky FSV UCM v Trnave

Bučianska 4/A, 917 01 Trnava